

TÜRKİYE’DE AK PARTİ İLE BİRLİKTE GÜNDEME GELEN “BAŞKANLIK SİSTEMİ TARTIŞMASI”: SİSTEMİN GEREKLİLİĞİ, UYGULANABİLİRLİĞİ, ÇEKİNCE VE ENDİŞELER

Öğr. Gör. Hüseyin ÖZBAY

Bartın Üniversitesi, İ.İ.B.F.,Siy.Bil.ve Kamu Yön.Bölümü
hozbay@bartin.edu.tr

Özet

Siyasal sistemler ve rejimler tartışması, Platon’dan Rawls’a kadar sürmüştür. Bu süreçte ideal devlet düzeni arayışlarında, meşruiyetini halk iradesine dayandıran demokrasi modeli tek geçerli sistem olarak modernitenin bir göstergesi şeklinde kabul edilmiştir. Siyasal iktidarın kuvvetler arasındaki dağılımı veya sınırlandırılması anayasalarda düzenlenmiştir. Demokratik ülkelerde Parlamenter Sistem, Başkanlık Sistemi ve Yarı Başkanlık Sistemi olmak üzere üç temel hükümet sistemi bulunmaktadır. Parlamenteonun varlığı demokrasi için bir garanti olmadığı için demokrasi, parlamenter sistem olmaksızın da var olabileceği gibi; parlamenter sistem de demokrasi olmaksızın var olabilir. Dolayısıyla hükümet biçimi ile demokrasi veya hukuk devleti arasında doğrudan bir ilişki veya orantı bulunmamaktadır. Bu çalışmada iyimser bir perspektiften bu iddia savunulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de sürekli tartışılan başkanlık sisteminin gerekliliği ve uygulanabilirliğini sorgulamak ve sisteme yöneltilen bazı eleştirilerin ve çekincelerin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Bu bağlamda literatür taraması yapılarak başkanlık sisteminin avantajları ekseninde, gerek parlamenter sistemin dezavantajları gerekse başkanlık sisteminin olumlu yönleri karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Çalışmada ayrıca çeşitli yazarların görüşlerine yer verilmiş ve hükümet sistemlerinin kavramsal boyutta analizi yapılarak tarihsel süreç içerisinde ülke örnekleri ile kıyaslama yapılmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde öncelikle başkanlık sisteminin gerekliliği üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde başkanlık sisteminin ülkemizde uygulanabilirliği detaylı olarak ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise sisteme karşı yöneltilen eleştiri ve çekincelere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hükümet Sistemleri, Parlamenter Rejim, Başkanlık Sistemi, Yarı Başkanlık, Erklar Ayrılığı, Yasama ve Yürütme.

“PRESIDENTIAL SYSTEM DEBATE” PUT BY THE JUSTICE AND DEVELOPMENT PARTY (AK PARTY) ON THE AGENDA IN TURKEY: THE NECESSITY AND APPLICABILITY OF THE SYSTEM AND ITS RESERVATIONS AND CONCERNS

Abstract

Political systems and regimes discussion lasted from Plato to Rawls. In this discussion process, the democracy model which is universally the only valid regime of all systems basing its legitimacy upon the people's will has been recognized as an indication of modernity in search of the ideal state order. The distribution or limiting of the power of government among the political powers is regulated by the constitutions of the countries. In democratic countries, there are three basic systems of government including parliamentary system, presidential system and semi-presidential system. Democracy can exist without parliamentary system and parliamentary system, in contrast, can exist without democracy just because the existence of Parliament does not guarantee democracy. Therefore, there is no direct relationship or proportion between the system of government and

democracy or the state of law. This paper aims to defend these claims from an optimistic perspective. The main purpose of this study is to question the necessity and applicability of the presidential system which has been continually discussed in Turkey and provide a better understanding of the criticisms of the presidential system and some reservations about it. In this context, in the framework of the advantages of the presidential system, both the disadvantages of the parliamentary system and the positive aspects of the presidential system have been examined by making a literature review as well as making a comparison with the other countries historically and systems of government. Moreover, this paper also contains about the views of the various authors by making an analysis in the conceptual dimension. This work consists of three parts: the first section primarily focuses on the necessity of the presidential system. In the second part, the applicability of the presidential system in our country is considered in detail. The criticisms of the presidential system and some reservations against it are given in the third part.

Key Words: Systems of Government, Parliamentary Regime, Presidential System, Semi-Presidentialism, Separation of Powers, Legislation and Executive

1. Giriş

Türkiye’de özellikle tek parti iktidarları döneminde hükümet sistemi değişikliği tartışmaları gündemden düşmeyen bir konudur. Adalet ve Kalkınma Partisi’nin 2012’de ortaya attığı Başkanlık Sistemi önerisi, özellikle 2015 genel seçimlerinden önce kamuoyunda yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Esasen Başkanlık Sistemi tartışması yeni değildir. Anayasa hukukçusu ve Meclis eski Anayasa Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Burhan Kuzu’nun 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal’a danışmanlık yaptığı 1980’lerde ilk olarak gündeme gelmiştir. Daha sonra 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel döneminde bir kez daha gündem konusu olmuştur.

Adalet ve Kalkınma Partisi’nin 2002 genel seçimlerinde iktidara gelmesiyle birlikte R. Tayyip Erdoğan tarafından yeniden dillendirilen hükümet sistemi değişikliği, önce 2007 Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ile sonra 2011 genel seçimlerinde AK partinin %50’ye yakın oy almasının ardından daha da sık bir şekilde tartışmaya açılmıştır. Başkanlık Sistemi, 2011 yılında başlatılan yeni anayasa yapım süreci ile birlikte 2012’de Meclis Anayasa Uzlaşma Komisyonu’na sunulan taslak olarak kamuoyunda ve medyada yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Nihayet 2014’te Cumhurbaşkanının ilk defa doğrudan halkoyu ile seçilmesi sonucunda parlamenter sistem yerine başkanlık sisteminin getirilmesi fikri daha da alevlenmiştir. Özellikle son 10 yılda Türkiye’nin yakaladığı ekonomik dinamizmi ve ilerlemeyi devam ettirecek ve bölgesel başat güç olabilmesi için istikrarlı bir siyasi yapıya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda Başkanlık Sistemi de bu ihtiyacı giderecek bir sistem olarak AK Parti tarafından öne sürülmüştür.

Bazı yazarlar ABD'deki gibi bir başkanlık sisteminin ulus devlet ve parlamenter sistem geleneğine uymadığını belirtmekte; bazıları ise Fransa'daki gibi bir yarı başkanlık sisteminin daha uygun olacağını ifade etmektedir. Diğer bir grup yazar, yeni hükümet sistemi arayışlarının boşa yapıldığını asıl sorunun demokratikleşme sorunu olduğunu söyleyerek bu sisteme karşı çıkmaktadır. İşte Ak Parti'nin önerdiği model ile Fransa'nın üniter yapısı ve Amerika'nın başkanlık sistemi birleştirilmek istenmiştir.

2. Sistemin Gerekliliği

Parlamenter sistemin eksiklikleri ve olumsuzlukları, bugün artık tüm dünyada tartışılmaktadır. Bunlardan en önemlisi, iktidarın dizginlenmesini sağlayan “erkler ayrımı”nın uygulamada görülmemesidir. Bir diğer tartışma konusu da hükümetin, kendi içerisinden çıktığı parlamento tarafından denetlenememesi nedeniyle oluşan siyasi istikrarsızlıktır (Fendoğlu,2010:24). Bugün başkanlık sisteminin savunulmasının en önemli ve temel gerekçesi, 65 yıllık çok partili siyasal yaşamda koalisyon hükümetlerinin sayısının çokluğu (Kuzu, 2013a: 92) ve ülkeye siyasal, ekonomik ve toplumsal açıdan olumsuz etkileridir. Sadece 1970-1980 yılları arasında bile 12 hükümet değişmiş, bir yıldan kısa ömürlü olmuştur. Gerçekten de Menderes, Demirel ve Özal'ın tek başına iktidar olduğu dönemlere bakıldığında, ekonomik ve sosyal yapıda tıpkı AK partinin tek başına iktidar olduğu 2002-2015 dönemine benzer olumlu gelişmeler görülmüştür. Bu nedenle, siyasi istikrar için hükümet istikrarı elzem görünmektedir (Tunç ve Yavuz,2009:16). Askeri ve sivil bürokratik oligarşi örneklerini yaşamış olan Türkiye'de siyasi meşruiyetini halktan alan demokratik bir başkan, siyasal yaşama yapılan demokratik olmayan müdahaleleri de önleyecek ve “vesayetçi demokrasiden çoğulcu ve özgürlükçü demokrasiye geçişi” sağlayacaktır (Hekimoğlu, 2009:53).

Başkanlık sisteminin en belirgin özelliği yürütmenin nasıl oluştuğudur. Parlamenter sistemde yürütme erki parlamento içerisinden geldiği için ve mecliste de tek bir parti çoğunluğu sağlayamadığı için koalisyon hükümetleri kaçınılmaz bir son olmaktadır. Ayrıca parlamenter sistemde milletvekillerinin parti değiştirmeye teşvik edilmesi veya zorlanması ile birlikte hükümetlerin düşürülmesi ve koalisyonların bozulması ihtimali vardır. Bunun yanısıra Atatürk ve İnönü'den beri F.Korutürk ile S. Demirel; T.Özal ile S. Demirel; S. Demirel ile T.Çiller ve nihayet A.N. Sezer ile B.Ecevit arasında yaşandığı gibi Cumhurbaşkanı ile Başbakanlar arasında yaşanan sürtüşme ve gerginlikler, hem ekonomik hem de siyasal yaşamda krizler meydana getirmiş ve yönetimde istikrarsızlık yaratmıştır (Bal, 2013:128).1982 anayasasının Cumhurbaşkanı aşırı yetkilerle donattığı ve ona önemli yetkiler verdiği bilinmektedir. En yakın iki örnek incelendiğinde; Özal'ın reformları ve

politikalarının Evren tarafından veto edildiği, hatta anayasa mahkemesinde dava açılarak engellendiği hatırlanabilir. Aynı şekilde genç kuşak bile Sezer'in Ak Parti'ye karşı birçok yasayı veto ettiğine ve Anayasa Mahkemesi üyelerini atama avantajını kullanarak bazı kanunları iptal ettirdiğine şahit olmuştur.

Koalisyon dönemlerinde koalisyon ortağı sayısına göre bakanlık sayısının artırıldığı ve bu şekilde sadece diğer koalisyon ortaklarına verilmesi için çoğaltılan bakanlıkların koalisyon ortakları arasında paylaşıldığı görülmüştür (Kuzu,2013b:31). AK Parti iktidarından önce 38'e kadar çıkan bakanlık sayısı, AK parti döneminde 21'e kadar indirilmiştir (Lamba ve diğ.,2014:184-185). Haziran 2015 genel seçimleri sonrasında 63. hükümetin kurulması çalışmalarında koalisyon arayışı için "bakanlık ayırma" formüllerinin konuşulması koalisyon dönemlerinde bakanlık sayısındaki artışın en güzel örneğidir (Hürriyet ve Sabah, 2015). Görüldüğü gibi bakanlık paylaşımı, koalisyon hükümetlerinde en büyük sorunlardan biridir. Çok küçük bir oran ile temsil edilen bir parti temsil ettiği orandan daha yüksek bir oranda fayda elde etmek istediğinden, halkın çoğunluğunu temsil eden partilere kafa tutabilmekte ve pazarlık etmektedir. Böylece koalisyon hükümetleri, daha kuruluş aşamasında birçok sıkıntı ve tıkanma ile karşı karşıya kalmaktadır. Parlamenter sistemde sürekli ve kısa ömürlü koalisyon hükümetleri, istikrarsızlık yaratmaktadır. Kısa ömürlü hükümetler sağlam, tutarlı ve uzun dönemli politikalar uygulayamazlar. İstikrarsız ortamda bürokratik vesayet yapıları ortaya çıktığından siyasi partiler gittikçe güçsüzeleşir. Sonuçta hükümet istikrarsızlığı, siyasi istikrarsızlığı da beraberinde getirmektedir (Miş ve diğ.,2015:8)

Hatta koalisyon ortakları "ülkeyi hükümete bırakmama" durumunu bir övünç kaynağı olarak kamuoyuna sunabilmektedir. Genel seçimlerin yaklaştığı dönemlerde koalisyon ortakları kendi bakanlıkları aracılığı ile kendi seçim çevrelerine yatırım yapmakta ve devletin kaynakları ve gelirleri, dengesiz bir şekilde dağıtılmaktadır. Ayrıca koalisyon ortakları ülkenin ekonomik ve sosyal sorunlarından birbirini sorumlu tutmaktadır. Böylece seçmen, ülkeyi sorunlara hangi partinin sürüklediğini tam olarak algılayamamakta ve partilerin olumsuz icraatlarından kimi sorumlu tutacağına karar vermede zorlanmaktadır (Yanık, 2013:664). Başkanlık sisteminde ise kuvvetler ayrılığı aynı zamanda kuvvetlerin sorumluluklarının da ayrılması anlamına geleceğinden ülkeyi yöneten kişi, yani yetkili ve sorumlu kişi açıkça belirlenmiştir (Lijphart, 1992:14). Bu sistemde dört veya beş yıllık dönemde kimin ne yaptığı, yürütmenin icraatı çok açık ve net bir biçimde seçmen tarafından görülmektedir (Kuzu, 2013a:100). Seçmen başkanın politikalarını ve muhtemel sonuçlarını bilerek başkan seçtiğinden başarısız olan başkandan da hesap sorabilmektedir (Hekimoğlu,

2009:54). Bakanlar, başkanın görev süresine bağlı olarak çalıştığı için uzun süreli hükümetler görülmektedir. Bu durum seçmenin kararsızlığını önlemekte ve siyasal katılımı arttırmaktadır (Kuzu, 2013b:35; 2013a:149). Bunun yanı sıra süre güvencesi, başkanın “uzun erimli politikalar” uygulayabilmesine imkan sağlayacaktır (Hekimoğlu, 2009:53).

Parlamentar Sistemde “kuvvetler ayrılığı ilkesi”nin artık işlevini yitirdiği söylenebilir. Çünkü bu sistemde yasamanın, yürütmenin denetim ve kontrolünde işlediği görülmektedir (Carey, 2005:92). Başkanlık sisteminde başkan ve bakanlar parlamento üyesi olmadığından meclis çalışmalarına katılamazlar ve kanun teklif edemezler. Dolayısıyla yürütmenin yasama faaliyetlerine etkisi “veto” ile sınırlıdır (Tunç ve Yavuz, 2009:9). Parlamentar sistemde ise kanunları ve bütçeyi hazırlama yetkisi mecliste olsa da fiilen yürütme organının hakim olduğu görülmektedir (Kuzu, 2013b: 36). Örneğin meclisteki kanunların yüzde 95’ten fazlasını hükümetler ileri sürmektedir (Yanık, 2013:663). Geriye kalan çok az yasa teklifi milletvekilleri tarafından ileri sürülmektedir. Ayrıca hükümetler kamuoyu tepkisi çekmemek için genellikle milletvekili teklifi biçiminde yasa önerisi sunmaktadır. Hatta kanunların komisyonlarda ve Genel Kurulda görüşülmesi sırasında hükümetin kabul etmediği hiçbir önerge kabul edilmemektedir (Boyunsuz, 2014:331). Son olarak, bütçe gibi önemli bir yasanın hazırlanması da sadece hükümet tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu açıdan yasama ve yürütme erklerinin ayrı olması beklentisi, demokratik yönden imkansız hale gelmektedir. Dolayısı ile parlamenter sistemde yasama erki tamamen yürütmenin güdümündedir. Bu nedenle meclisin itibarının geri kazandırılması ve asli görevi olan kanun yapma ve bütçeyi denetleme görevlerinin işlerliğinin sağlanması bakımından başkanlık sistemi gereklidir. Aynı zamanda başkanlık modeli, partideki bölünmelerden ve meclisteki oyunlardan milletvekillerini kurtararak onları daha bağımsız hale getirecektir (Fendoğlu, 2010:25). Böylece milletvekilleri ne parti liderinden ne parti grubundan ne de diğer delegelerden çekinmek zorunda kalacaktır.

Başkanlık sisteminde ise “kuvvetler ayrılığı” ilkesi, yalnızca yasama ve yürütme erklerinin birbirinden bağımsız olması anlamına gelmez; aynı zamanda bu sistemde hem yasama hem de yürütme organındaki kişilerin, “aynı anda her iki organda birden bulunamayacağı anlamına” (Lijphart, 2014:153) da gelir. Yasama ve Yürütme erkleri farklı konumda olduğundan, mecliste çoğunluğu bulunan partinin meclis üzerinde herhangi bir baskısı olmaz (Bayram, 2016:35). Bu nedenle başkanlık modelinde yürütme mensubu kişilerin, meclis çalışmalarına katılma ve yasama faaliyetinde bulunma hak ve yetkisi olmadığından yasama işlemleri, hükümetin veya bakanların etkisinde kalmadan yürümektedir (Özdağ, 2013: 148).

Parlamentar sistemde parlamento; onaylasa da onaylamasa da, katılsa da katılmasa da kendi hükümetini destekleyecektir. Milletvekili kendi hükümetinin hazırladığı kanuna itiraz edemez ve gensoruda aleyhte oy kullanamaz (Kuzu, 2013a:149), kullanırsa vekil tasfiye edilir ve bir şekilde cezalandırılır. Başkanlık sisteminde ise kongre üyeleri kendi seçmenlerinin tercihleri doğrultusunda partisinin liderliğinden farklı yönde oy kullanabilir. Böyle bir durumda parti tarafından ceza alma uygulaması yoktur. Çünkü bu sistemde siyasi partilerin, parlamenter sistemdeki gibi bir parti programı ve programı belirleyen organları yoktur (Aydın, 2013:469).

Parlamentar sistemin yargı bağımsızlığı açısından yarı başkanlık veya başkanlık sisteminden daha iyi bir sistem olduğu da söylenemez. Bütün hükümet sistemlerinde yargının yürütmenin etkisi altında kalması hukuk devleti açısından sorun yaratmaktadır. Örneğin ülkemizde hakim ve savcı adaylarının mesleğe kabulünde, atama ve yükselmelerinde yürütmenin etkisi görülmektedir. Bazı ülkelerde mahkemelerin yapısında, bütçelerinde ve mevzuatlarında kanunla değişiklik yapılarak bir baskı kurulmaktadır (Sungurlu, 2013:200). Bugün dahi sözde demokratik olan bazı parlamenter sistemlerde, yargı bağımsızlığından söz etmek mümkün değildir. Anlaşılacağı gibi yargı bağımsızlığı ile kuvvetler arasındaki bağımsızlığın hükümet sistemleri ile doğrudan ilgili olmadığı açıktır (Özbudun, 2013:206).

Parlamentar sistemde parti sisteminin baskıcı ve katı olması, milletvekilleri üzerindeki parti ve lider baskısını hissettirmektedir. Milletvekilleri vekilliklerini devam ettirebilmek için parti yönetimine ve başkanına karşı görüş ve fikirlerini açıkça ifade edememekte, eleştirilerini açıkça yapamamaktadır (Kuzu,2013a:149). Basit bir örnek vermek gerekirse, 2007 Cumhurbaşkanlığı seçiminde bazı partilerin milletvekilleri istedikleri halde genel başkan ve parti baskısı ile oylamaya katılamamış ve bu nedenle 6 oy eksikliği ile toplantı yeter sayısı (367) sağlanamamıştı. 367 sayısının hem toplantı, hem de karar yeter sayısı olup olmadığı tartışması sonucunda Anayasa Mahkemesi seçimi iptal etmiştir. Bununla birlikte liste usulü milletvekili seçim yöntemi ve bakanların genellikle meclis içinden seçilmesi; yeniden seçilmek isteyen ya da bakanlık beklentisi içinde olan iktidar ve muhalefet partisi milletvekillerini, parti genel başkanına ve partiye bağlı hale getirmektedir. Çünkü adayların belirlenmesi aşamasında parti genel başkanlarının sürece doğrudan bir etkisi ve müdahalesi bulunmaktadır. Oysa bir partiyi demokratik olarak tanımlayabilmek için yöneticilerinin; tüm parti üyeleri tarafından serbest ve gizli oyla seçilmesi, parti programının genel kurul tarafından belirlenmesi, çeşitli görüş ve eğilimlerin parti içinde tartışılabilmesi gereklidir (Duverger, 1986:46).

Günümüzde parlamenter sistemin ülkemizin de dahil olduğu bazı ülkelerde artık işlevselliğini yitirdiği görülmektedir. Çünkü Parlamenter Sistemin erkler arasında denge sağlama özelliği

kaybolmuştur. Yani parlamenter sistemde meclis denetim yolları işlevini yitirmiştir. Şöyle ki, parlamentonun yürütmeyi denetim aracı olan hükümeti düşürme ve denetleme yetkisi kullanılamaz hale gelmiştir. Aynı şekilde Yürütme erkinin de parlamentoyu feshetmesi veya seçimlerin yenilenmesini istemesi fiilen mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla parlamentoda çoğunluğu elinde bulunduran parti liderinin başkanlığındaki kabine, seçimlerin yenilenmesini istemeyeceği gibi; yine yürütmenin içinden çıktığı parlamentoda çoğunluğu oluşturan grup, kendi partisinin hükümetini düşürmek istemeyecektir. Hatta Cumhurbaşkanının da aynı partiden seçilmiş olması durumunda, hiçbir Cumhurbaşkanı parlamento seçimlerini yenileme yetkisini kullanmayacaktır. Özetle, artık “gensoru” ve “meclis soruşturması” yöntemleri ile hükümet ya da ilgili bakanın/başbakanın düşürülmesi ve görev suçu ile yargılanabilmesi fonksiyonu sağlıklı bir şekilde çalışmamaktadır (Gül ve Karagöz, 2007:724). Dolayısıyla parlamentoda tek bir parti çoğunluğu elde etmişse parlamentonun hükümeti denetlemesi imkansız hale gelmektedir (Yanık, 2013:663). Bu durumun son örneği, 17-25 Aralık sürecinde 4 bakanın Meclis Soruşturma Komisyonu tarafından aklanmasında kısaca meclis çoğunluğunun kendi bakanını düşürmemesi olayında açıkça görülmüştür (Hürriyet, 6 Ocak 2015). Muhalefet partilerinin soruşturma önergelerinin değerlendirmeye alınmaması, sistemi işlevsiz kılmaktadır. Mevcut parlamenter sistemde bir bakan veya başbakanın düşürülmesi çok zor görünmektedir.

Yürütmeyi oluşturan hükümet veya kabine, doğrudan halk tarafından belirlenmediği için yürütmenin doğrudan halka karşı sorumlu olmaması da parlamenter sistemin açıklarındandır. Başkanlık Sistemi’nde ise bakanlar, halkın doğrudan seçtiği başkan tarafından belirlendiğinden her ikisinin de halka karşı sorumluluğu bulunmaktadır (Özdağ, 2013:148). Halkın doğrudan seçtiği bir yönetici, herhangi bir meclis tarafından dolaylı olarak seçilen bir yöneticiye oranla daha demokratik bir nitelik taşımaktadır (Ergil, 2013:373). Bu anlamda temsil ilişkisinin daha doğrudan bir hal aldığı ifade edilebilir. Seçilen başkan, “saygınlık ve meşruluk” açısından güven kazanmış olur (Lijphart, 1992:13). Ayrıca yine parlamenter sistemde seçim barajları, en az dört veya beş partinin sisteme dahil olmasını sağladığından koalisyonları mecbur kılmaktadır. Başkanlık sistemi modelinde ise seçimlerde ve yürütmenin oluşturulmasında istikrar sağlandığı için seçim barajına ihtiyaç duyulmayacaktır. Yine başkanlık modelinde güvenoyu ile düşürülme endişesi olmadığından yürütmenin, daha cesur kararlar aldığı ve taahhüt ettiği programı daha kolay hayata geçirebildiği izlenmektedir (Kuzu, 2013:101). Bu nedenle başkanlık modeli, hükümetin geleceği daha iyi görmesi ve yatırım yapabilmesi açısından daha faydalı ve istikrarlı bir modeldir. Çünkü sert kuvvetler ayrılığı

nedeniyle yasama ve yürütme arasında bir bağımlılık yoktur. İdarenin/hükümetin siyasi sorumluluğu varken, Cumhurbaşkanı'nın siyasi sorumsuzluğunun olması da parlamenter sistem açısından tartışma konusudur (Fendoğlu,2010:11). Fakat başkanlık sisteminde ise hem başkanın halka karşı, hem de başkanın seçtiği hükümet üyelerinin siyasi sorumluluğu bulunmaktadır (Tunç ve Yavuz, 2009:13). Bununla birlikte bu sistemde, başkanın oluşturduğu yürütme ve parlamento iki paralel kuvvet şeklinde birbirini tamamlayıcı ve denetleyici rol üstlenirler (Ergil, 2013:373).

Parlamenter sistemde bakanlar, kendi seçim bölgesinin ihtiyacı olan veya belli bir seçim bölgesine göre iş ve yatırım yapmaktadır. Bu da her yere eşit hizmet ve yatırım yapılmasının önüne geçmektedir. Bunu açıkça bazı milletvekillerinin memleketi olan illere yapılan yatırımlarda görebilmekteyiz. Ayrıca kendi seçim çevresinden eş-dost-akrabanın taleplerini yerine getirmek için her gün meclis ziyaretçilerini kabul etmekte ve seçim yatırımları yüzünden kendi işini yapamaz hale gelmektedir. Diğer taraftan seçmen, seçeceği milletvekillerinin kim olduğunu bilmediğinden partiye veya parti liderine oy vermek zorunda kalmakta bu da tecrübesiz ve bilgisiz milletvekillerinin seçilmesine yol açabilmektedir. Oysa Başkanlık modelinde bakanların meclis dışından atanması nedeniyle sadece işin ve görevin gereğini yapması yani belli bir seçim çevresinin değil halkın menfaatini ya da kamu yararını gözetmesi bu sistemin bir diğer getirisidir (Kuzu, 2013b:36). Bunun yanı sıra, bu sistem; seçim sonrasında milletvekili istifaları ve güvensizlik oyu ile hükümet düşürmeye izin vermediğinden, demokratik olmayan müdahaleler ve darbe denemeleri zorlaşmaktadır (Bayram, 2016: 40).

Ülkemizde 1960 darbesinden itibaren hem tek başına iktidar olan hükümetler hem de koalisyon hükümetleri görülmüştür. Ayrıca koalisyon hükümetleri de en fazla üç partiden oluşmuştur. Bu durum, sosyo-ekonomik yönden ülkenin iddia edildiği gibi kutuplaşmadığını göstermektedir. Diğer taraftan söz konusu dönemde toplam üç partinin seçimlerde ortalama %80'lerde bir oy oranı aldığı düşünüldüğünde parti sisteminin de iddia edildiği gibi çok parçalı olmadığı söylenebilir. Sonuç olarak halen 1982 Anayasası'nın karma bir hükümet sistemi ile yönetildiğimiz pek çok yazar tarafından kabul edilmektedir. Gerçekten de demokratik ve çoğulcu siyasal hayatın sürdürülebilirliği ve hukuk devletinin devamı için, adı ister başkanlık olsun ister yarı başkanlık veya Türk tipi sistem (Hürriyet Daily News, 2015) olsun en uygun hükümet sisteminin ivedilikle uygulanması gerekmektedir.

3. Sistemin Uygulanabilirliği

Milliyetçi kanat tarafından Başkanlık sisteminin federal yapıyı beraberinde getireceği endişesiyle sistemin uygulanabilirliği açısından tartışmalar yapılmaktadır. Bu kanattaki manipülasyon yapan kişiler, başkanlık sistemi için federal yapıyı şart koşmaktadır ve başkanlık sisteminin mutlaka federal sistemle birlikte bulunması gerektiği algısı yaratılmaktadır. Ancak Almanya, Avustralya, Kanada gibi federal yapıya sahip ülkelere bakıldığında bunların parlamenter sisteme sahip olduğu kolaylıkla görülebilir. Kaldı ki “devlet sistemi” ile “hükümet sistemi” birbirinden farklı kavramlardır. Yani devlet sistemi tipi olan federalizm ya da üniter sistem ile hükümet sistemi tipi olan başkanlık ve parlamenter sistem arasında herhangi bir neden-sonuç ilişkisi yoktur. Nitekim gayet tabii olarak üniter devletlerde başkanlık modeli olabileceği gibi, parlamenter sisteme sahip ülkelerde de federal yapı bulunabilir (Özbudun, 2013:209). Amerika’daki federal sistemde herhangi bir parçalanma veya üniter devletin bölünmesi söz konusu değildir. Çünkü İngilizlerden bağımsızlığını ilan eden Amerika’daki koloniler, ortak menfaatlerle birleşerek eyaletlerden oluşan ABD’yi kurmuşlardır (Aydın, 2013:465).

Bu nedenle hükümet sisteminde yapılacak bir değişiklik için (başkanlık sistemi), devlet sisteminde değişikliğin şart koşulması tarihsel açıdan tartışmayı sağlıklı bir zemine götürecektir. Bu bağlamda başkanlık sistemi, ne üniter devleti ortadan kaldırır ne de ülkenin bütünlüğü açısından bir tehdit oluşturur (Yanık, 2013:665). Tam tersine, demokrasinin güçlendirilmesi bakımından daha adem-i merkeziyetçi bir yapı veya kamu yönetiminin merkeziyetçi yapısından kurtulması için çeşitli alternatifler sunabilir. Örneğin zorunlu olarak merkezi yönetimin yetkisinde olacak politika ve konular çıkarıldıktan sonra kalan diğer alanlarda büyükşehir ve kent yönetimlerinin yetkileri artırılabilir (Arslan, 2013:594). Yani üniter yapı korunarak merkezi yönetimin yetkileri mevcut yerel yönetimlere aktarılabilir (Uygun, 2013:742).

Başkanlık modeli yalnızca siyasi istikrarı sağlamakla (Lijphart,1996:69) kalmayacak aynı zamanda ülkemizin tarihsel ve toplumsal nitelikleri ile de örtüşecektir. Özellikle “Türkiye gibi tarihsel açıdan liderliği önemli bir siyasal aktör olarak gören ve siyasi hareketlerin kişilerin fikirleri ve politikaları ile popüler hale geldiği toplumlar için” (Bağlı, 2013:188) başkanlık sistemi oldukça uyumlu ve faydalı bir sistem olarak görünmektedir. Kaldı ki zaten bizim toplumumuz Osmanlı’dan beri lider merkezli bir siyasi düşünce ve harekete sahiptir. Bu modelin şüphesiz en önemli avantajı, güçlü yürütmeye yer vermesi ve istikrarlı hükümetlere yol açmasıdır (Yanık, 1997:129).

Başkanlık sisteminin uygulanması ile rejimin otoriterleşmesi ve bir diktatörlüğe dönüşmesi yönünde doğrudan bir ilişki kurulamaz (Özbudun; 2015:4). Çünkü parlamenter sisteme sahip olmasına rağmen otoriterleşen ve diktatoryal yapıya kayan Tunus ve Nepal gibi Asya ve Afrika’da birçok ülke örnek gösterilebilir. Hatta doğu bloku ülkeleri arasında da örnekler çoğaltılabilir. Bu nedenle belli bir hükümet sistemi ile otoriterleşme arasında doğrudan bir ilişki kurulması yanlış ve abartılı bir kıyaslama olacaktır. Esasen otoriterleşmenin ana nedeni, söz konusu ülkelerdeki ekonomik durgunluk ve daralmadır. Devletler veya başkanlar, ekonomik bunalımdan kurtulmak için böyle bir yolu tercih etmektedirler. Başkanlık sistemine karşı çıkan bazı yazarlar, Latin Amerika ülkelerindeki rejimlerin otoriterleşmesini ve başkanların diktatör haline gelmesini örnek göstermektedir. Oysa bu ülkelerde hükümet sisteminin türünden bağımsız olarak rejimin istikrarsızlığının ve demokrasinin çöküntüye uğramasının ana nedenleri; “gelir düzeyinin düşüklüğü, nüfus artışı, uzlaşmacı siyasal kültürün yokluğu, etnik ve dini ayrışmalar, parçalanmış siyasi partiler, türdeş olmayan sosyal yapı” (Yazıcı, 2013:12; Sartori, 1997:92) gibi nedenlerdir. Bu faktörler, hükümet sisteminin niteliği ne olursa olsun her ülkede benzer sonuçlara sebep olacaktır. Sonuçta bir ülkede geçerli olan hükümet sistemi ile yürütmenin başının güçlü olup olmaması arasında doğrudan bir ilişki kurulamaz. İngiltere gibi bazı ülkelerde başbakanların ve hükümet başkanlarının başkandan daha fazla yetkiye sahip oldukları görülmektedir.

Diğer taraftan hükümet sistemi ile demokrasi arasındaki ilişkiyi inceleyen Shugart ve Carey (1992:38)ise, Linz’inöne sürdüğü “başkanlık sisteminin kriz ve çöktüşlere daha fazla yatkın olduğu ve parlamenter sistemin istikrarlı demokrasiye daha müsait olduğu, demokrasiyi daha iyi muhafaza ettiği”(Linz, 1990:52,69) görüşüne karşı çıkmaktadırlar. Bu yazarlar, 20.yy.’da başkanlık sistemine sahip demokratik çöküş yaşayan ülke sayısının, parlamenter sistemlerdeki demokratik çöküntüye göre daha az sayıda olduğunu tespit etmişlerdir (Shugart ve Carey, 1992:40). Hatta bu yazarlar, parlamenter başarısızlık ve çöküş sergileyen üçüncü dünya demokrasi örnekleri içerisinde Türkiye’yi örnek olarak göstermişlerdir (Shugart ve Carey, 1992:41). Bu nedenle başkanlık sistemi modelinin, demokrasiden sapma veya kayma üzerinde tek başına etkili olamayacağı açıktır. Lijphart’a göre ülkelerin olumsuz kültürel geçmişi ve ekonomik gelişim seviyesinin yetersiz olması demokrasiye kesin bir engel değildir (Lijphart, 1992:22). Kısaca herhangi bir antidemokratik rejim veya uygulama, doğrudan hükümet sistemi tipine kaynak gösterilemez (Tülen, 2000:211-212). Kaldı ki başkanın görev ve yetkileri anayasada yer aldığından, başkanın keyfi yetki kullanması ve sahip olduğu yetkiyi aşması söz konusu olamaz. Bu nedenle başkanlık sisteminin, başkanın kişisel diktatörlüğüne

dönüştüğü görüşü abartmalıdır. Tersine yürütme organının başını doğrudan halkın seçmesi yöntemi daha demokratik bir yöntemdir (Özbudun, 2013: 208). Ünlü İngiliz Ekonomist dergisinin bağlı olduğu “The Economist” grubu bünyesinde faaliyet gösteren Ekonomist Dergisi Haber Alma Birimi (The Economist Intelligence Unit) tarafından yayınlanan, 167 ülkedeki demokrasi düzeyini gösteren demokrasi indeksinde (democracy index), Başkanlık Sisteminin yoğunlukta olduğu Kuzey ve Latin Amerika ülkeleri sıralamada üst sıralarda yer almaktadır (The Economist Intelligence Unit, Democracy Index, 2013:9; 2014:17).

Ekonomist Grubunun Demokrasi İndeksi; seçim süreci ve çoğulculuk, temel vatandaşlık hakları, yönetimin işleyişi ve fonksiyonları, siyasi katılım ve siyasi kültür gibi beş ana kategoriyi kapsamaktadır (The Economist Intelligence Unit, Democracy Index,2013:1-27;2014:1). Tablo:1’deki bölgelere göre ülkelerin demokrasi sıralamasına bakıldığında açıkça görüleceği gibi; başkanlık modelinin hakim olduğu Kuzey Amerika en yüksek demokrasi oranına sahip iken, otoriterleşme ve anti-demokratik örnekler ile ilişkilendirilen başkanlık sistemine sahip Latin Amerika ülkeleri 3. Sırada yer almaktadır. Yani Latin Amerika ülkeleri; Asya- Avustralasya (Avustralya, Yeni Zelanda ve Yeni Gine) bölgesi, Doğu Avrupa Bölgesi, Sahra Altı Afrika Bölgesi ve Ortadoğu-Kuzey Afrika bölgesinin üstünde yer almaktadır (Tablo:1). Bu veriler ışığında, başkanlık sistemi ile demokrasi düzeyi ve otoriterleşme arasında doğrudan bir ilişki kurulamayacağı açıktır.

Tablo 1. Bölgelere Göre Ortalama Demokrasi Endeksi (*)

SIRALAMA	BÖLGELER	ÜLKE SAYISI	2012	2013	2014
1	KUZEY AMERİKA	2	8.59	8.59	8.59
2	BATI AVRUPA	21	8.44	8.41	8.41
3	LATİN AMERİKA VEKARAYİPLER	24	6.36	6.38	6.36
4	ASYA VE AVUSTRALASYA	28	5.56	5.61	5.70
5	DOĞU AVRUPA	28	5.51	5.53	5.58
6	SAHRA ALTI AFRİKA	44	4.33	4.36	4.34
7	ORTA DOĞU VE KUZEY AFRİKA	20	3.73	3.68	3.65
	DÜNYA	167	5.52	5.53	5.55

Kaynak: Ekonomist Haberalma Birimi (The Economist Intelligence Unit) Raporu, (2013 s. 9),(2014 s.17)

(*) 2013 ve 2014 yılı raporlarındaki verilerden derlenmiştir.

Başkanlık Sistemi isteği, “cumhuriyet karşıtlığı” olarak algılanmamalıdır. Ayrıca bu sistem “demokrasiden sapma” anlamına da gelmez. Demokrasi ile parlamenter cumhuriyetin özdeşleştirilmesi, bireyi büyük bir yanılgıya sürükleyebilir. Başkanlık, yarı başkanlık veya parlamenter sistem gibi hükümet sistemlerinin tümü aslında demokratik rejimlerdir (Fendoğlu, 2010:6). Her üç hükümet sistemi de “özgürlükçü ve çoğulcu demokrasi anlayışına sahip” (Kahraman,2012:445) hükümet sistemleridir. Örneğin Çin ve Demokratik Kongo, yarı başkanlık rejimine sahip olmasına rağmen birer “Cumhuriyet”tir. Aynı şekilde Kıbrıs, Kostarika, Kolombiya ve Dominik’te de başkanlık sistemi vardır fakat “Cumhuriyet”tir. Genelde her ülke özelde her halk; kendi siyasal, hukuki, tarihi ve kültürel yapısına göre hükümet sistemini seçmekte özgürdür. Dolayısı ile hükümet sistemi tercihinin devlet sistemi değişikliğini de gerektirmesi söz konusu değildir. Parlamenter sisteme sahip Almanya nasıl federal bir devlet sistemi seçmişse, krallık ile yönetilen İngiltere nasıl parlamenter hükümet sistemini tercih etmişse; üniter bir devlet sistemini benimseyen Türkiye Cumhuriyeti de gayet doğal olarak hükümet sistemi olarak Başkanlık Sistemi tercihinde bulunabilir. Ancak şunu kabul etmek gerekir ki, Cumhuriyet yönetimini benimseyen parlamenter sistemlerde sorun çıkmaktadır. Bu nedenle bütün hükümet sistemlerinin iyi yönlerini ve faydalı ilkelerini alıp bir derleme yapmak ve denge kurmak gerekmektedir.

Türkiye’deki seçim sistemi ve yüksek seçim barajı ile parti içi demokrasinin olmayışı, mecliste çoğunluğa sahip parti liderinin ve başbakanın gücünü artırmış, siyasal yaşamı tek başına yönlendirmesine yol açarak çoğulcu yapıyı tehlikeye sokmuştur. %10 barajlı nisbi temsil sistemi, fazla sayıda partinin meclise girmesini zorlaştırmış ve güçlü partileri destekleyen seçmenler haricindeki seçmenlerin temsilini imkansız kılmıştır. Bu nedenle seçmen kendi istediği partiye değil, barajı geçerek meclise girme şansına sahip partilere oy vermek zorunda kalmıştır. Ayrıca adaylar teşkilat ve delegeler dikkate alınmaksızın parti lideri veya parti merkezi tarafından dayatıldığı için (Yüksel,2013:51), seçmenin kendi tercihi ve iradesi seçime yansımamaktadır. Bu nedenle seçmen, parti lideri veya parti merkezi tarafından belirlenen adaya oy vermek durumunda kalmıştır (Yokuş, 2007:299-300). Buna karşılık Başkanlık sisteminde seçmen partiye değil, adayın kendisine oy vereceğinden; seçilmek isteyen aday partinin programından çok kendi programını uygulama imkanı bulacaktır.

Milletvekili adayının parti genel merkezi veya genel başkan tarafından belirlenmesi yerine, adayın seçmenin ve seçim çevresinin isteğine göre belirlenmesi sağlanmalıdır. Bunun için de

en önemli konu, seçim sistemi değişikliğidir. Parti sayısının artmasına ve parti bölünmelerine yol açan nisbi temsil sistemi yerine, temsilde adaleti sağlamak için dar bölge veya iki turlu çoğunluk sistemi getirilebilir (Türk, 2006:95). Yani hükümet sistemi değişikliğinin yanında seçim sisteminin de değiştirilmesi, liste ve d'hondt usulü nisbi temsil sistemi yerine dar bölge çoğunluk veya daraltılmış bölge sistemi gibi alternatiflerin getirilmesi parlamentoda istikrarlı bir çoğunluk sağlayacağından başkanlık sisteminin işleyişini etkin hale getirecektir(Yüksel,2013:51). Bunun yanı sıra dar bölge çoğunluk sistemi, parti sisteminin “iki partili veya hakim partili sisteme”(Ataay, 2013:285) dönüşmesini kolaylaştıracaktır. Başkanlık Sistemi ile milletvekili, parti ve genel başkan baskısından kurtulmaktadır. Ayrıca başkanlık görev süresinin iki dönem gibi “belli bir dönem” (Lijphart, 1996:68) ile sınırlandırılması da Süleyman Demirel, Deniz Baykal, Bülent Ecevit gibi uzun süre siyasi yaşamdan kopamayan siyasetçi örneklerinin tasfiyesini sağlayarak siyasal yaşama yeni yüzler ve taze kanlar tedarik edecektir. Öte yandan toplumdaki kutuplaşma ve bölünmenin olumsuz etkilerinden kurtulmak için iki turlu seçim sistemine geçilmesi de istikrarlı bir hükümet getirebilecektir (Vergin, 2013:453). Ancak nisbi temsil sistemine devam edilmesi halinde ise, “Hare/Niemeyer Seçim Sayım Yöntemi” uygulanabilir. Bu yöntemle göre partilerin her seçim çevresinden aldıkları oylar, o seçim çevresinden meclise girecek toplam milletvekili sayısı ile çarpılmakta ve çıkan sonuç ilgili seçim çevresindeki toplam oylara bölünmektedir (Arslan, 2013:595).

Sistemin uygulanabilirliği açısından hem yasama hem de yürütmenin iki yapılı olması ve tümünün halk tarafından seçilmesi alternatif olarak düşünülebilir. Demokrasiyi canlı tutmak için yasama ve yürütme organlarının iki yapılı olması ve yasama organının bir kanadı ile yürütmenin bir kanadı aynı anda halk tarafından seçilirken; yasama organının ikinci kanadı ile yürütmenin diğer kanadı ilk seçimlerden iki yıl sonra seçilebilir. Böylece kanatlardan herhangi birinin istifa/çekilme/düşme vb. nedenlerle yokluğu halinde diğer organların görev süresi etkilenmeyecektir (Esgün, 2013: 298).

Ak Parti'nin başkanlık modelinde² başkan ile parlamento çoğunluğunun farklı partilerden gelmesi durumunda yaşanacak çatışma ve kilitlenmeyi önlemek için, kendisinin de seçime gitmesi şartıyla başkana parlamentoyu fesih yetkisi verilmektedir. Aynı şekilde sistemin kilitlenmesini önlemek için parlamento da, başkanla birlikte kendisinin de seçime gitmesi şartıyla başkanı düşürebilme hakkı tanınmaktadır. Aslında bu durum, çift taraflı bir fesih

²Kasım 2012'de Meclis Anayasa Uzlaşma Komisyonu'na sunulan anayasa taslağının tam metni için Erdal Güven'in yazısına bakınız. <https://erdalguven.wordpress.com/2013/04/01/ak-partinin-baskanlik-sistemi-teklifi-tam-metin/>

anlamına gelmektedir (Ataay, 2013:276). Bu bakımdan yasama ve yürütme erkleri kendilerini feshetmek yerine, öncelikli olarak uzlaşmayı ve sorunu çözmeyi yeğleyecektir. Örneğin Amerikan sisteminde başkan ve kongre seçimi farklı tarihlerde yapıldığı için başkan ve parlamento üyeleri farklı partilerden gelmektedir. 1995'te Clinton ve 2013'te Obama döneminde yaşanan hükümet kilitlenmeleri, Cumhuriyetçiler ve Demokratlar arasındaki fikir ayrılıklarından kaynaklanmıştır. Dolayısıyla Başkan ve Meclis seçimlerinin aynı tarihte yapılması (Ataay, 2013:271), başkanın parti listesinden seçilecek milletvekillerinin meclisteki çoğunluğu elde etmesiyle sonuçlanacaktır. Hükümet organlarının partiler arasında bölünmesi ve sistemde kilitlenme ve tıkanma ihtimaline karşı, Sundquist'in önerdiği ortak liste (team ticket) sistemi Ak partinin önerdiği başkanlık sistemine eklenebilir. Çünkü bu sistemde her parti başkan, başkan yardımcısı, temsilciler meclisi ve senato adaylarını tek bir listede toplayarak bütün halinde seçime sunmaktadır (Sundquist, 1992:323). Bununla birlikte başkan ve parlamentonun birbirlerini görevden düşürememesi, yasama ve yürütmenin birbirlerini denetleyemiyor oldukları anlamına gelmemektedir. Başkanlık sistemi yasama, yürütme ve yargı organlarının farklı denetim güçlerine (check and balance) sahip olduğu ve bu güçlerin birbirini dengelediği hükümet sistemidir. Her üç organa da birbirine karşı daha üstün bir güç elde edememesi için birbirlerini kontrol ve denetim yetkisi verilmiştir (Akçalı, 2013:408). Örneğin başkanın üst düzeydeki atamaları Senato'nun onayına tabi iken, başkan da kongreden geçen yasaları veto hakkına sahiptir (Günel, 2015: 40).

Bir diğer önlem olarak başkana kanunla düzenlenmemiş bir konuda geçici olarak kararname çıkarma yetkisi verilmekle birlikte parlamentonun bu konuda kanun çıkarması durumunda, başkanın çıkardığı kararname yürürlükten kalkacaktır. Bu bağlamda, başkana verilen yetki sınırlı bir yetkidir ve yasa ile belirlenmeyen bir alanda kullanılabilir. Eğer bu alanda daha sonra bir yasa çıkarılırsa başkanın kararnamesi geçerliliğini yitirecektir. Öte yandan tüm başkanlık kararnamelerinin aynı zamanda Anayasa Mahkemesi denetimine tabi olması da anayasal denetim açısından güven sağlayan bir tedbir olarak karşımıza çıkmaktadır (Kuzu,2013b:45). Burada uygulanabilirlik açısından tıpkı bizim parlamenter sistemimizdeki Bakanlar Kurulunun KHK çıkarması gibi bir husus daha tasarıya eklenmelidir. Bakanlar kurulunun KHK çıkarmak için yetki kanunu ile yetkilendirilmesine benzer şekilde, başkanın da parlamento tarafından yetkilendirilmesi gerekmektedir. Çünkü böyle bir yetki kanunu; başkanın çıkaracağı kararnameyi amaç, kapsam, ilke, süre, adet vb. yönlerden sınırlayarak otoriter uygulamaların önüne geçecektir.

Parlamente sistemine sahip bazı ülkelerdeki başbakanların bile, kimi ülkelerdeki devlet başkanlarından çok daha güçlü ve daha fazla yetki sahibi olduğu veya gücün başbakanın şahsında toplanarak kişiselleştiği görülmektedir. Aynı şekilde ülkemizin de dahil olduğu bazı parlamente sistemlerdeki güçlü cumhurbaşkanları da başbakanın ve bakanlar kurulunun alacağı kararları etkileyebilmektedir (Öztürk, 1992:71). Ayrıca sanılanın tersine başkanlık sisteminde meclisin yetkileri fazladır. Örneğin Amerika'da Kongre'nin başkanın gücünden daha fazla bir gücü vardır. Aslında bu modelde beklenenin aksine meclis ve millet iradesi daha güçlüdür. Meclis, kanun ve bütçe gibi iki önemli yetkiyi elinde tuttuğundan başkanı, meclis ile iyi ilişkiler kurmaya zorlamakta ve başkanı kendine bağımlı kılmaktadır (Kuzu, 2013a:100). Yasama ve yürütme organları birbirine muhtaç olduğu için, başkan ve meclis mecburen uzlaşmak ve birbiriyle iyi geçinmek zorundadır (Tunç ve Yavuz: 2009:20-21). Kuvvetler ayrılığı bu sistemde daha şeffaf ve açık olduğundan herkesin görevi daha net bir şekilde belirlenmektedir. Güç sadece başkan ve kabinesine ait değildir, iktidar başkan ile kongre arasında bölüştürülmüştür. Amerikan örneğinde milletvekilleri yürütmeden bağımsız olarak kıdem esasına göre kongrede önemli komite mevkilerine gelebildiğinden, milletvekillerinin başkana tabi olmasının tam aksine başkanın milletvekilleri ile işbirliğine ihtiyacı vardır (Epstein'den aktaran Uluşahin, 1999:123).

Dünyada en yaygın olan hükümet sistemlerinden biri olan başkanlık sisteminin, her ülkede başarılı olduğunu ve tam anlamıyla demokratik bir sistem olduğunu söylemek zordur. Ancak ABD dışındaki ülkelerde başkanlık sisteminin başarısız olduğunu/olacağını iddia etmekte günümüzde pek mümkün değildir. Çünkü tüm dünyada gittikçe yaygınlaşmaya başlayan demokrasi dalgası, otoriter rejimleri de demokratikleştirmektedir ve dikkat edilirse bu ülkelerdeki demokratikleşmeye doğru kayma, başkanlık sisteminden de sapma anlamına gelmemektedir (Can, 2013:179). Türkiye'de parlamente rejiminde yürütmenin ve yürütme içinde de başbakanın ön plana çıkması ile demokratik siyasal yaşamdan kopma, parti içinde demokratik ilkelerin sağlanamaması, seçim sisteminin siyasal katılımı ve temsilde adaleti sağlayamaması ve hükümet sisteminin de parlamente sistemden bir nevi yarı başkanlığa benzeyen "Türk Tipi" veya "Başkanlı Parlamente Sistemine" kayması nedeniyle gerçekten demokrasi temelli bir hükümet sistemi gerekli hale gelmiştir. Başkanlık Sisteminde yürütme yetkisinin başkanda bulunması ve hükümetin başkanın atadığı kişilerden oluşması şart değildir. Örneğin Uruguay gibi yürütme yetkisinin başkanda değil bir kurul/konsej/komitede toplandığı başkanlık modelleri de vardır. Uruguay bu modeli 1952-1967 yılları arasında başarı ile uygulamıştır. Bu sisteme göre yürütme gücü başkana değil halk tarafından seçilen bir

kurula verilmiştir. Aynı şekilde Kıbrıs'ta bağımsızlığın ilk yılları olan 1960-1963 yıllarında bir başkan ve başkan yardımcısının eşit yetkilere sahip olduğu bir sistem uygulanmıştır (Yazıcı, 2013: 25).

Başkanlık sisteminde önceden bilinebilirlik (identifiability) avantajı, daha demokratik şekilde halkın iradesinin tam olarak yönetime yansması ile sonuçlanmaktadır. Bu sistemde oyunu veren seçmen, kimi desteklediğini ve kimin için oy verdiğini bilir ve desteklediği adayın kazanması durumunda dolaylı olarak kabinenin kimlerden oluşacağını bilmektedir. Yani, seçmenin geleceğe yönelik bir tercih yapma olanağı vardır. Oysa parlamenter sistemde seçimden çok partili bir sonuç çıkması durumunda, hangi partilerin koalisyon kuracağını bilmek zordur. Bir parti veya üyeleri için oy veren seçmen, o partinin hangi başbakanı tercih edeceğini veya hangi temsilcileri kabineye alacaklarını bilmemektedir (Uluşahin, 1999:156-157). Başkanlık sisteminde ise seçmen; önceden ülkeyi kendi seçeceği kişinin belli bir süre için (Bağcı,2002:151) yöneteceğini bilirken, parlamenter sistemde hükümetin ne kadar süre ile yönetime geleceğini veya ne kadar yönetimde kalacağını önceden bilmemektedir. Başkanlık Sisteminin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için, başkanın partisinin meclisteki çoğunluğu elinde bulundurması veya yürütmenin kilitlenmeyi önleyecek güçlü bir proaktif yasama gücüyle (kararname gibi) yetkilendirilmesi gereklidir (Colomer ve Negretto, 2005:62).

Hükümet Sistemi değişikliği ve başkanlık sistemi tartışması sadece Türkiye'de yapılmamaktadır. Yalnızca demokrasiye yeni geçen ya da demokrasiyi yeni tesis etmiş olan ülkelerde değil çok köklü ve eski demokratik ülkelerde de sistem değişikliği tartışmaları yapılmaktadır (Fendoğlu, 2012:46). Hükümet sisteminde değişikliğe giden Fransa ve Brezilya gibi ülkelere, İsrail ve son dönemde de Moldova eklenmiştir (Gönenç, 2005:3). Hakikaten sınırlı sayıda hükümet sistemi değişikliği yapan bu ülkelerden de anlaşılacağı üzere, değişim maliyeti yüksek olduğundan alternatif hükümet sistemlerinin seçilmesi ve kurumsal değişimin yapılması zordur (Gönenç, 2005:7-10). Gücü elinde tutmak isteyen birbirine bağlı yapısal ve kültürel çıkar gruplarının rekabetçi amaçları, çıkar gruplarının kendilerini koruma girişimlerini ifade eden bir durumsal mantığa sebep olmaktadır. Bu nedenle, güçlü yapısal çıkarlar ve karşılıklı rekabetçi fikirler belli bir yol ve yöneme olan bağımlılığı etkilemektedir (Greener, 2005:67). Ancak değişimden kaynaklanabilecek hukuki ve teknik sorunlara karşı önlem alınır ve hukuk sistemi gözden geçirilerek sağlam bir hukuksal altyapı sağlanırsa, siyasal kurumların ve aktörlerin geçilecek yeni sistemin işleyiş ve ilkelerini öğrenmeleri zaman almayacaktır (Gönenç, 2013: 278).

AK Parti'nin önerdiği başkanlık sistemi modelinin uygulanabilirliğini sağlamak için bazı hususların taslağa ilave edilmesi gerekmektedir. Öncelikle bu öneride Meclise, Başkanı Yüce Divan'a sevk etme yetkisi verilmekle birlikte; bu yargılamanın vatana ihanet ile mi sınırlandırılacağı, yoksa diğer görevleri ile ilgili suçlarını veya kişisel suçlarını da kapsayıp kapsamadığı açıkça belirtilmelidir (Günel, 2015:86). Diğer yandan, başkanın karar ve işlemlerinde istişare etmesi ve öneride bulunması için Brezilya'daki Cumhuriyet Konseyi'ne (Başkan Yardımcısı, Kongre Başkanları, İktidar ve Ana Muhalefet Parti Başkanları, Adalet Bakanı, Meslek Kuruluşları Temsilcileri ve Ülke Vatandaşlarından Temsilcilerden oluşan) benzer bir kurum veya organ yerleştirilebilir. Ayrıca Venezuela'daki gibi başkanın her yıl faaliyet raporunu meclisin onayına sunması istenebilir (Alkan, 2013:66). Bunun yanı sıra başkanın; bakanları, bürokratları ve kamu görevlilerini ataması hususunda ve yine kendisinin çıkaracağı olağan ve olağanüstü dönem kararnameleri konusunda meclisin onayına tabi olması veya meclisten yetki kanunu alması maddesi taslağa eklenebilir. Yine yargı organlarının üyelerinin seçiminde; meclisin, başkanın ve HSYK'nın birlikte önerdiği üyeler arasından seçilecek kişilerin meclisin onayıyla kabul edilmesi taslağa konulabilir. Çift yapılı bir meclis ve meclisin yarısının 3 yılda bir yenilenmesi uygulanabilir. Son olarak başkanın anayasada belirtilen görevleri yerine getirmemesi ve görevleri ile ilgili suç ve kabahatleri nedeniyle parlamentoya karşı sorumlu olması için taslağa Amerika'daki gibi impeachment³ (görevden alma) modeline (Alkan, 2013:36) benzer bir denetim mekanizması (meclis soruşturması ve yüce divana sevk) konulmuştur. Fakat bu denetim mekanizmasının sıkı şartlarının⁴ biraz daha gevşetilmesi gerekmektedir (Özbudun, 2015:12).

4. Sisteme Karşı Çekince ve Eleştiriler

Ak Parti'nin Başkanlık Sistemi önerisine ilk eleştirilerden biri, yürütme gücünü elinde bulunduran başkanın diğer kuvvetlere göre daha güçlü olacağı görüşüdür. Başkanlık Sistemi'nde yürütmenin yani başkanın güçlü olması, sanılanın aksine yasamanın daha güçsüz olduğu anlamına gelmemektedir (Lijphart, 2014:161). Çünkü bu sistemde yasama, tamamen özgür hareket etmektedir. Yürütme erki de yasamanın içinden gelmediğinden herhangi bir güvenoyuna ihtiyacı yoktur. Yürütme ve yasama erkleri doğrudan halk tarafından seçilir ve yine doğrudan halka karşı sorumludur (Bağce,2002:151). Yürütme gücü, parlamentoya karşı sorumlu olmasa bile halka karşı sorumluluğu devam etmektedir (Gözler,2001:9). Başkan

³ Impeachment, başkanın görevi ile ilgili suç ve kabahatleri için başvuru olan bir denetim yöntemidir. Başkan görevi ile ilgili temsilciler meclisinin salt çoğunluğu ile suçlanabilir ve yüksek mahkeme başkanlığında toplanan senatonun üçte iki oy çokluğu ile görevinden alınabilir (Alkan, 2013:36)

⁴ Başkan hakkında Meclis Soruşturması açılabilmesi için meclis üye tam sayısının en az üçte ikisinin önerge vermesi gereklidir. Ayrıca Başkanın Yüce Divana sevk edilebilmesi için karar yeter sayısı üye tam sayısının dörtte üçüdür.

yasama faaliyetinde bulunamayacağı gibi parlamento da başkanı denetleyemez. Parlamento üyeleri hükümette görev alamazlar çünkü hükümette yer almak isteyen parlamento üyesi parlamentodan ayrılmak zorundadır (Efe ve Kotan, 2015:71). Dolayısıyla yasama ve yürütme kendi işlevsel özelliğini kaybetmediğinden her bir erk, kendi irade özgürlüğüne ve kendi gücünü etkin bir şekilde kullanma kapasitesine sahiptir. (Aydın, 2013: 469). Böylece sistem kendi dengesini muhafaza ederek krizler önlenmektedir. Kaldı ki başkanın diktatörlüğe kaymasını önlemek için İzlanda ve Avusturya anayasalarındaki gibi parlamentonun Cumhurbaşkanını referanduma götürme fikri, güvence ve dengeleme sağlayabilir.

TEPAV'ın hükümet sistemleri ile hak ve özgürlükler arasındaki ilişkiyi incelemek için yaptığı araştırmaya göre, bir ülkedeki yürütme gücü ve vatandaşların sahip olduğu hak ve özgürlükler ile o ülkedeki hükümet sisteminin başkanlık, yarı-başkanlık veya parlamenter sistem olmasında doğrudan bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir. Başka bir deyişle; hak ve özgürlük ortamının ve yürütmenin başının sahip olduğu gücün, o ülkedeki hükümet sistemi türünden bağımsız olarak farklılık gösterdiği saptanmıştır (Çınar ve Göksel, 2012:2). Bu nedenle muhalefetin öne sürdüğü gibi hükümet sistemi değişimi nedeniyle, bir ülkedeki hak ve özgürlüklerin artacağı veya azalacağını söylemek önyargılı bir yaklaşım olacaktır. Aynı araştırma raporunda benzer hükümet sistemine sahip ülkelerde yürütmenin başında bulunan kişinin yetki temerküz (Yetki toplanma) endekslerinde farklılıklar görülebilmektedir. Örneğin, Venezüella'da başkanın gücü ABD'deki başkanın gücünden çok fazladır. Aynı şekilde farklı hükümet sistemlerine sahip ülkelerde de gücün tek elde toplanması açısından farklılıkların bulunduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, parlamenter sisteme sahip İngiltere'de başbakanın yetki temerküzü, başkanlık sisteminin hakim olduğu ABD'dekinden yüksektir. Yine Türkiye'de başbakanın yetkilerinin, yarı başkanlık ile yönetilen Finlandiya ve Portekiz'den daha fazla olduğu görülmektedir (Çınar ve Göksel, 2012:4).

Juan Linz'in⁵ de ileri sürdüğü başkanın, bakanları ve kamu görevlilerini ataması eleştirisine (1990:62-63) gelince; günümüzde de zaten başbakanın bakanları seçerek belirlediği ve rahatlıkla görevden aldığı görülmektedir (Erdoğan, 1989:229-230). Parlamenter sistemde zaten Başbakan da bizatihi kendisi kabinede istediği kararı aldırabilmekte ve bakanlıkların her türlü kararlarını doğrudan etkileyebilmektedir. Hatta bakanların bakanlıktan alınması, el çektilmesi veya sonraki kabinede kendilerine yer verilmemesi nedeniyle partiden istifa ederek ya başka partiye geçtikleri ya da meclisteki pasif sandalyesine dönerek siyaset dışı

⁵ Linz'in başkanlık sistemi hakkında detaylı eleştirileri için "Başkanlık Sistemi'nin Tehlikeleri- The Perils of Presidentialism" isimli makalesine bakınız. (Demokrasi Dergisi-Journal of Democracy, Cilt:1 Sayı:1, Kış-1990, ss.51-69)

kaldıkları görülmektedir. Sartori'ye göre zaten başkanlık sisteminden söz edebilmek için "halk tarafından seçilen, parlamentonun görevden uzaklaştıramadığı ve kendisinin belirlediği hükümete başkanlık eden ve yönlendiren bir başkan olması gerekir (Sartori, 1997: 84). Bu anlamda başkanın zaten bakanları ve hükümeti kendisinin belirlemesi, uygulamada yürütme açısından parlamenter sistemde de yer alan bir durumdur.

Başkanın görev süresinin belirlenmiş ve kısıtlı olması hakkında Linz'in yaptığı eleştiriye de katılmak mümkün değildir (Linz, 1990:61). Çünkü Linz'e göre başkanın görev süresi sınırlı olduğundan programını gerçekleştirmek için aceleci davranmaktadır. Oysa parlamenter sistemde de yıllarca koltuk hayali kuran kişilerin koalisyon veya tek parti hükümeti kurduklarında; tekrar seçilememe korkusu ile alelacele, adeta yangından mal kaçırmaya ve hesaplanmadan bazı proje ve programlar yaptıkları görülmüştür. Dolayısıyla muhalefeti ve muhalif grupları sindirme amacı ile politikaları hemen uygulamaya geçirmek için aceleci davranma, sadece başkanlık sistemine özgü bir eleştiri olmayacaktır. Ayrıca başkanlık sisteminde başkanın görev süresinin sabit olması, beraberinde istikrar avantajını getirmektedir (Akçalı,2013:408; Lijphart, 1992:11). Öte yandan Başkanlık Sistemi, ülke yönetimine bir hız katacaktır. Çünkü yönetime ilişkin kararların meclis engeline takılmadan hızlı bir şekilde alınması, kriz ve olağanüstü durumlarda çok etkili ve avantajlı olacaktır (Aslan,2015:16). Karar merciinin tekliği ve karar sürecinin yayılmaması (Bayram, 2016:37), kararların tutarlılığını ve etkinliğini de artıracaktır. Bu açıdan bakıldığında, hızlı bir şekilde kalkınmak isteyen ve altyapı kararları açısından problemlili ülkeler için başkanlık sistemi çok önemlidir (Aslan,2015:18).

Başkanlık seçiminde başkana oy veren seçmenin, meclis seçiminde başkanın partisine oy vermemesi çekincesi, sadece başkanlık sisteminde gerçekleşen bir sonuç değildir. Parlamenter sistemde de böyle bir sonuç ile karşılaşılabilir. Nitekim 2014 Cumhurbaşkanlığı seçiminde Recep Tayyip Erdoğan'a oy veren seçmenin, 7 Haziran 2015 Genel Seçimlerinde Cumhurbaşkanı'nın içinden çıktığı AK partiye oy vermediği görülmüştür. Bu nedenle her iki seçimin farklı zamanlarda yapılması sonucu başkanın ve parlamentonun farklı çoğunluğu temsil etmesi ihtimaline karşı, başkan ve parlamento seçimlerinin aynı anda yapılması başkana ve meclise oy veren seçmenin de benzer olmasını sağlayacaktır (Sartori,1997:157). Çünkü başkanın görevden alınmaması (impeachment hariç), ona yapmak istediği plan ve politikaları kesintiye uğratmadan hayata geçirebilmesi için gereken zamanı verecektir (Onar, 2005:95).

Başkanlık Kararnameleri konusundaki çekince ise bazı önlemlerle giderilebilir. Arjantin, Şili ve Brezilya gibi bazı ülkelerde başkanın kanun teklifi, parlamenter sistemdeki hükümetlerin kanun tasarılarına benzemektedir. Kural olarak Başkan kanun teklifi sunamaz. Ancak Şili’de meclis, anayasada belirtilen konularda başkanın kararname yayınlaması için yetki verir. Yine Brezilya’da başkanın olağanüstü durumlarda çıkardığı kararnamenin parlamento tarafından 30 gün içinde kanunlaşması gerekir (Yazıcı,2013:30-31-35). Kısaca başkanın çıkardığı kararnamenin, meclisin onayına tabi olması ve parlamento tarafından reddedilebilmesi sağlanabilir. Ayrıca meclis, kanuna aykırı kararnamenin iptali için Anayasa Mahkemesi’ne de başvurabilir. Siyasi ve kişi hak ve hürriyetleri de başkanlık kararnamesinin konusu olamaz. Bu tür denge ve denetim araçları, bütün çekinceleri ortadan kaldıracaktır. Öte yandan Ak Parti’nin modelinde başkanın bakanları, yüksek yargı üyelerini ve diğer kamu yöneticilerini ataması hakkındaki endişe, atamanın meclis onayına bağlanması ile giderilebilir. Benzer şekilde Slovakya’da olduğu gibi halka, referandum ile başkanın azledebilme yetkisi verilebilir. Üstelik bu “halk referandumu” yöntemi, parlamenter sistemde halkın seçtiği parlamentonun güvensizlik oyunundan daha demokratik ve doğrudan bir kontrol ve denetim mekanizmasıdır (Albert, 2009:560-561).

Parlamenter sistemde bütçeyi mecliste çoğunluğa sahip partinin oluşturduğu hükümet belirleyebileceği için israf ve popülist uygulamalara açıktır. Ayrıca başkanlık sisteminde meclisteki komisyonların itibarı ve gücü yüksektir. Komisyonların oluşumu ve işleyişi kapsamlı bir şekilde belirlenmiş ve komisyon başkanlığı da kıdem sistemine bağlanmıştır. Bu komisyonlar uzmanlık isteyen ve istikrarlı komisyonlar olduğundan komisyonlar üzerinde parlamentonun ve partilerin etkisi çok zayıftır (Durgun, 1999: 148). Örneğin Brezilya’da başkan bütçeyi hazırlama yetkisine sahiptir (Miş, 2015:100). Sadece ABD’de sistemin işlediğini öne süren savlar da çürütülebilir. Örneğin Kosta Rika başta olma üzere Venezüela, Kolombiya, Peru, Arjantin, Uruguay, Brezilya, Şili, Filipinler gibi ülkelerde de başkanlık sistemi uzun bir süredir uygulanmaktadır (Sartori, 1997:92).

Başkanın yargıyı manipüle etme ve yargı üzerinde etki kurma çekinceleri yersizdir. Çünkü bu çekinceler, günümüzdeki parlamenter sistemde de Cumhurbaşkanı’nın yargı organları üzerindeki ağırlığında zaten mevcuttur. Halen Anayasanın 104. maddesine göre Cumhurbaşkanı;Anayasa Mahkemesi, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi üyeleri ile Danıştay üyelerinin dörtte birini seçme hakkına sahiptir. Kaldı ki 2014 yılında HSYK’nın yapısında yapılan değişiklikler ile yürütmenin yargı sisteminin işleyişine müdahalesi açıkça görülmektedir(Boyunsuz,2014:331).

Diğer taraftan Danıştay ve Yargıtay'ın birleştirilerek üyelerinin görev sürelerinin sınırlandırılması, yüksek mahkemelerin içtihat yapımını kolaylaştıracaktır. Uyuşmazlık mahkemesinin de kaldırılması ile birlikte farklı hukuk ve farklı içtihatlar engellenmiş olacaktır. Başkanlık sisteminin ancak ABD'deki gibi iki partili bir siyasi yapıda uygulanabileceği, Türkiye gibi çok partili bir yapıda uygulanamayacağı eleştirileri de yapılmaktadır. Ancak başkandan oluşan yürütme ile çok partili bir yasama arasında, özellikle Latin Amerika ülkelerinde olduğu gibi işbirliği ve birliktelik (koalisyon başkanlığı) kurulabilmektedir. Doğrudan halk oyu ile seçilmiş başkanlar da meclisteki çok partili yapıyı şekillendirebilir ve mecliste partiler arasında işbirliğini besleyebilir. Hatta başkan, parlamenter sistemdeki başbakan gibi meclisin içinden çıkmadığından partiler liderlerine daha fazla saygı ve takdir gösterebilirler. Bu nedenle başkan parlamenter sisteme göre yasama üzerinde daha dolaysız mekanizmalar kullanmasına rağmen daha etkin ve dengeli bir kabine oluşturabilir (Chaisty ve diğ., 2012:3). Çok partili yapılarda da başkanlık modelinin uygulanabilir olması, başkanlık sisteminin çoğulcu olmadığını öne sürenler açısından hem çoğunlukçu hem de çoğulcu bir eğilim sergilediğinin kanıtıdır.

Başkanlık Sisteminde fiilen iki partili bir sisteme kayma olduğundan (%51 oy), daha çok sol görüşlü gruplar bu sisteme karşı çıkmaktadır. Çünkü Türk Siyasal yaşamında fiili olarak sol kesimin aldığı oy oranı, sağ kesimin toplam oy oranından her zaman düşük olmuştur. Başkan doğrudan halk tarafından seçileceği için sol görüşlü gruplarda genel seçimlerde çoğunluk oyları alamama, iktidar olamama ve seçilememe endişesi vardır (Kuzu, 2013a:146). Menderes, Demirel, Özal ve Erdoğan hep sağ cenaptan çıkan liderlerdir. Ecevit ise ortanın solunda yer alarak ve daha ılımlı yaklaşımı ile istisnai olarak iyi bir oy almıştır. Dolayısıyla başkanlık modeli için radikal ve uç yaklaşım izlememek gerekmektedir. İşte Amerikan modelinde radikal ve uç kesimler yer almadığı için sistem iki partili olarak iyi işlemektedir. Türkiye'de de ekonomik ve ideolojik bölünmenin yanı sıra laik ve laik olmayan şeklindeki bölünmeyi önleyerek bu model gayet başarılı bir şekilde uygulanabilir. Ayrıca bir takım partilerin körüklediği etnik kutuplaşma ortadan kalktığında başkanlık sistemi etkin bir şekilde işleyecektir. AK Parti'nin ekonomik ve etnik bölünmeyi önleme çabaları, bu sisteme geçiş için gayet başarılı çalışmalardır. Ancak ideolojik bölünmeyi devam ettirmek isteyen bir takım gruplar, bu sistemi ve anayasa değişikliğini önlemek için halen kirli oyunlarına devam etmektedirler.

Yine Başkanlık Sisteminde fiilen iki partili bir sisteme kayma olduğundan (%51 oy), küçük partiler bu sisteme karşı çıkmaktadır. Çünkü bu partilerin amacı koalisyon dönemlerinde 2-3

vekil ile de olsa bakanlık kapabilmektir. Dolayısıyla kabinede yer alma şansları olmadığı için küçük partiler bu sisteme karşı çıkmaktadır. Aynı şekilde işadamları, iş dünyası ve medya; kendi çıkarlarına hizmet etmeyen partileri birbirine düşürmek için koalisyon dönemlerini dört gözle beklemektedirler. Bu durum 28 Şubat sürecinde açıkça görülmüştür. Milli güvenlik kurulunun millet iradesini hiçe sayarak DYP-RP koalisyonundan oluşan hükümete verdiği postmodern muhtıraya; Türk-İş, DİSK, TOBB ve TUSİAD ve bazı basın kuruluşları destek vermiştir (Tekin, 2013:222). Tek parti döneminde büyüme yakalasalarda bile bunu az görüp kanaat etmeyen holding ve anonim şirketlerin sahibi olan işadamları, kendi çıkarlarına ters düşen durumlarda medyayı veya sahip oldukları yayın organlarını kullanarak kamuoyunda spekülasyon ve manipülasyon yapmaktadırlar. Medya ve iş dünyasının patronlar kulübünün yaptığı bu spekülasyon ve manipülasyonlar, hükümet sistemi tartışmalarında da görülebilmektedir. Keza TUSİAD, ekonomik görünümdeki gerilemeyi iktidarın başkanlık tartışmasına takılmasına bağlamıştır (Hürriyet, 2015). Güçsüz, kırılğan ve istikrarsız hükümet yapılarını fırsat bilen ve çıkarlarını gerçekleştirmek isteyen siyasal, ekonomik çıkar grupları ve elitler sistem değişikliğini kabul etmezler. Güçlü ve istikrarlı bir hükümet kurmak için partiler arasındaki pazarlıklar menfaat ve çıkar üzerinden yürütüldüğünden, çıkar grupları hemen koalisyon hesaplarını devreye sokarlar. Kendi çıkarlarını koalisyon hükümetleriyle daha kolay gerçekleştireceğine inanan gruplar, istikrar ve güçlü siyasal yapılar istememektedir. Bu gruplar ülkede ekonomik ve siyasi istikrarı sağlayacak güçlü hükümetlerin varlığına karşı çıktıkları için başkanlık sistemine de sorgusuz bir şekilde karşı çıkmaktadır (Miş ve diğ., 2015:8).

Başkan ve Kongrenin her ikisinin de halk tarafından seçilmesini Linz “çifte meşruiyet/dual legitimacy” olarak adlandırmıştır. Hem yasamanın hem de yürütmenin demokratik meşruiyete sahip olmasını eleştirmektedir. Oysa çifte meşruiyet veya bölünmüş iktidar kavramları, yalnızca başkanlık sistemine has bir özellik değildir. Parlamenter sistemlerde de çatışan meşruiyet ve bu çatışmaların sebep olduğu krizler görülebilir. Örneğin parlamentonun alt ve üst kanat olarak iki meclisli bir yapı arz ettiği parlamenter sistemlerde, farklı siyasi bloktan veya partiden gelen alt ve üst meclislerin her ikisi de kendi meşruiyetlerini ileri sürebilir. Kanada, Almanya ve Japonya gibi parlamenter sistemlerde; senatonun yasama sürecinde önemli bir gücü varken, hükümete karşı herhangi bir güvensizlik oyu kullanamaz. Bazı parlamenter sistemlerde ise hükümet, senatoyu fesh edemez. Bu durumda yasamanın bir kanadı ile yürütme arasında tam anlamıyla bir çifte meşruiyetten söz edilebilir. İşte bu nedenle Mainwaring ve Shugart’ın öne sürdüğü gibi demokratik meşruiyet sorunu parlamenter sistemlerde de görülebilir (Mainwaring ve Shugart, 1997:451). Ayrıca ABD örneğinde; “bölünmüş iktidar döneminde 1947-1990 yılları arasında çıkan temel yasaların

sayısının, tek parti hükümetleri döneminde çıkarılanlardan daha az olmaması” (Mayhew’den aktaran Uluşahin,1999:109) iddia edilenin aksine çift başlılığın kilitlenme yaratmadığını ortaya koymaktadır. Yine ABD örneğinde “kongre araştırmalarının sayısının tek parti hükümeti döneminde yapılan araştırmalardan daha az olmaması” (Mayhew’den aktaran Uluşahin,1999:109) da bölünmüş iktidarın siyasal çekişmeyi doğrudan etkilemediğini göstermektedir.

Başkanlık Sisteminin temel hak ve özgürlükleri sınırlandıracağı fikri de doğru değildir. Bu hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması her sistemde mümkün olabilir. Parlatentonun içinden gelen bir kabinenin yürütme erkini elinde bulundurması, o sistemdeki hak ve özgürlüklerin korunduğu anlamına gelmeyebilir. Çünkü parlamenter sistemdeki yürütmeyi oluşturan kabinenin de hak ve özgürlükler açısından bir tehdit oluşturma ihtimali vardır. Kaldı ki günümüzde iç güvenlik yasası gibi iç tasarrufların temel hak ve özgürlükleri sınırladığından şikayet edilmektedir. Ayrıca bu sistemin demokrasi ile bağdaşmadığı söylemleri de birer safsatadan ibarettir. Bu sistemin tarihsel sürecine baktığımızda doğuş nedeni, sert bir erkler ayrımı yoluyla temel hakları garanti altına almaktır. Bu bağlamda önemli olan kuvvetler ayrılığı veya birliği değil; demokratik devlet, hukuk devleti gibi ilkelere sahip her türlü eylem ve işlemin yargı denetimine tabi olduğu başkanlık sistemi modeli daha az tehlikeli görünmektedir.

Başkanlık modelinin Mısır’daki gibi veya Latin Amerika’daki gibi darbelere yol açacağı eleştirisi de başkanlık modeli ile ilgili değildir. Çünkü bu ülkelerdeki darbelerin nedenleri, hükümet sisteminden ziyade daha çok ülkelerin kültürel, siyasal, ekonomik ve toplumsal yapısı ile ilgilidir (Özbudun, 2015:4) Keza başkanlık sisteminin olmadığı ülkemizdeki 1960, 71 ve 80 darbeleri de bu yargıyı kanıtlar niteliktedir. Halkın iradesini temsil eden hükümetler söz konusu üç dönemde de ordu tarafından tasfiye edilmiş ve demokrasi ve hukuk devleti ilkeleri çiğnenmiştir. Anlaşılacağı üzere iktidar boşluğu, koalisyon karmaşası veya anlaşmazlıklar darbenin en önemli kaynakları iken, başkanlık modelindeki gibi uyumun sağlandığı ve istikrarın olduğu hükümet dönemlerinde darbe ihtimali daha zorlaşmaktadır.

5. Sonuç ve Öneriler

Osmanlı’da bile saltanat üyesi padişahlar otoriter bir yönetim sergilemezken (Abdülhamit’in parlatentoyu 1878’de feshetmesi hariç), Cumhuriyet Dönemi’ndeki parlamenter sistemde Cumhurbaşkanlarının “Milli Şef” imajı ile diktatörce davranışları ve darbe dönemlerinde asker kökenli Cumhurbaşkanlarının otoriter eylemleri görülmüştür. Dolayısı ile otoriterlik

veya diktatörlük kavramları ile başkanlık sistemini arasında doğrudan bağ kurulamayacağı gibi bu uygulamalar parlamenter sistem ile de ilişkilendirilebilmektedir. Kaldı ki Ak Parti'nin önerisindeki yasama ve yürütmenin birbirini birlikte fesih yetkisi biraz daha zorlaştırıldığına, başkanlık kararnamelele ile başkanın bakanları/bürokratları/kamu görevlilerini/yargı mensuplarını ataması da meclisin onayına bağlandığına bu taslağa otoriterlik yönünden yapılan itirazların son bulacağı düşünülmektedir.

Türkiye halkının yapısı dini, etnik ve kültürel bakımdan çeşitlilik oluşturduğundan ve siyasi tercihleri farklı olan farklı kimlikteki seçmenlerden oluştuğundan; parçalanmış ve bölünmüş siyasal yapı istikrarlı bir siyasal temsili imkansız kılmaktadır. Dolayısı ile farklı kimlikleri ve tercihleri içeren istikrarlı bir parlamenter sistemin devamlılığının sağlanması zordur. Bu nedenle başkanlık sisteminin bir erime/eritme potası haline gelen Türkiye için daha istikrarlı olacağı ve temsil eksikliklerini gidereceği düşünülmektedir. Çünkü nüfus mozağine sahip, etnik köken ve mezhep açısından heterojen bir toplum; bölgesel farklılıkları giderecek ve beraberlik sağlayacak başkanlık çatısı altında birleştirilebilecektir. Başkanın yine halk tarafından seçilen veya halkın belirlediği bir yargı ve yasama tarafından dengelendiği, sistemin dengeleme mekanizmasının iyi planlandığı bir başkanlık modeli uzun süre gündemde kalmaya devam edecektir. Gerçekten de Başkanlık Sistemi, parlamenter sistemin seçim kaygısıyla girilen popülist uygulamalarını önleyerek toplumu dikkate alan daha istikrarlı bir sistemi getirebilir. Hatta anayasa değişikliği kabul edilip başkanlık sistemine geçilmiş olsaydı, 7 Haziran 2015 genel seçimleri sonrasında yaşanan olumsuzluklar yaşanmayabilirdi.

Ayrıca başkanlık sisteminde doğal olarak partiler ve milletvekilleri parti politikalarında sert söylemlerden kaçınacaklardır, daha katılımcı bir yapıyı savunacaklar ve daha kucaklayıcı politikalar üreterek söylemlerinde daha yumuşak olacaklardır. Sonuçta bu şekilde yumuşak bir politika, farklı düşünceleri aynı parti çatısı altında birleştirecek ve kutuplaşma ve cepheleşme de azalmış olacaktır. Tartışılan başkanlık sistemi modelinin "Türk Tipi" başkanlık sistemi olarak adlandırılmasının temel nedeni, Başkanlı Parlamenter Sistem ile Yarı Başkanlık Sistemleri'nin arasında bir sistem olmasıdır. Esasen bir ülkede adalet, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi ilkelere yer verilmiyorsa hangi hükümet sistemi olursa olsun başarılı olmayacaktır.

Başkanlık sisteminde çifte meşruiyetin varlığından daha önemli olan konu, başkanın ve meclisteki çoğunluğun farklı bloklar veya partilerden olmasıdır. Ancak bu sorun, AK Parti'nin önerdiği modeldeki her iki seçimin de aynı dönemde ve aynı anda yapılması ile giderilebilir. 2007 anayasa değişikliği ile 2014'ten itibaren Cumhurbaşkanı'nın da halk

tarafından seçilmesi mevcut parlamenter sistemde yürütmeyi olumsuz etkileyerek eskiden yaşandığı gibi iki başlılığa yol açacağı düşünülmektedir. Çünkü halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı'nın yedi yıllık görev süresinin beş yıla indirilmesi ve beş yıllık yasama döneminin dört yıla indirilmesi ile yasama ve yürütmenin birlikte uyumunun sağlanma olasılığı azalacaktır. Dolayısı ile başkan ve parlamento seçimlerinin aynı anda yapılması ve seçmenin de benzer olması için, TBMM ve başkanlık seçimlerinin birlikte yapılması gerekmektedir.

Özet olarak, düşünülen başkanlık sistemi; özgürlükçü, katılımcı ve çoğunlukçu nitelikleri içermeli ve demokrasi ve hukuk devleti ilkelerini korumalıdır. En önemlisi de Türkiye'nin ihtiyaçlarına ve realitesine uygun gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Yönetimde hesap verilebilirlik sağlandığı ve sorumlu yönetim anlayışı oluşturulduğu sürece, öne çıkan kurum ve uygulamaları ile başkanlık sisteminin ülkemize katkı sağlayacağı açıkça görülmektedir. Başkanlık Sisteminin kültürel ve toplumsal yapı farklılığı nedeniyle uygulanamayan tarafları ayıklanarak, farklı başkanlık sistemlerinin kuvvetleri dengeleyici yanları alınarak karma bir sistem oluşturulabilir. Nasıl ki Amerika'da Başkanlık modeli sorunsuz işliyor ve diğer ülkelerde bazı sorunlara yol açıyorsa, parlamenter sistem de İngiltere gibi ülkelerde gayet sorunsuz işlerken diğer ülkelerde kırılmalar ile sonuçlanmaktadır. Bu nedenle Türkiye'de de başkanlık sisteminin işlemeyeceğini söylemek önyargılı bir yaklaşım olacaktır. Sonuçta Türkiye üniter yapısını koruyarak kuvvetler ayrımını gerçekleştiren, demokratik, katılımcı, çoğulcu en önemlisi kendine özgü bir başkanlık sistemi benimsemelidir.

Güçlü bir demokrasi, istikrarlı hükümet ve rejim için parti sisteminde ve seçim kanununda gerekli değişiklik ve düzenlemelerin yapılarak başkanlık veya yarı başkanlık gibi bir modele geçilmesinin zamanı gelmiştir. Amerika'da bu sistemin başarılı şekilde uygulanıyor olması Türkiye'de de mutlaka başarılı olacağı anlamına gelmemesine rağmen, Ak Parti'nin taslağındaki önerilerin uygulamaya aktarılması için tüm kurumların gerekli hazırlıkları yapması ve değişikliğe bir an önce hazır hale getirilmesi gerekliliktir. Rejimin istikrarını sağlayacak anayasal değişikliklerin bir an önce hayata geçirilebilmesi için siyasi partilerin ve sivil toplum kuruluşlarının sorumluluk çerçevesinde hareket etmesi ve Türkiye'nin vesayetçi anayasadan kurtularak demokratik, bağımsız, geleneklere uygun, temsilde adaleti sağlayan bir hükümet modelinin ivedilikle seçilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Akçalı, P. (2013). Genel Özellikleri, Yararları ve Sakıncaları Işığında Başkanlık Sistemleri, *Yeni Türkiye*, 9(51), İstanbul, ss.406-411.
- Albert, R. (2009). The Fusion of Presidentialism and Parliamentarism, *American Journal of Comparative Law*, (57), pp.531-578.
- Alkan, H. (2013). *Karşılaştırmalı Siyaset: Başkanlık ve Parlamenter Sistemler Işığında Yarı Başkanlık Modelleri*, Açılım Kitap, No-53 Politika:9,Birinci Baskı, İstanbul.
- Arslan, R. (2013).Türkiye Başkanlık Sistemi(Alternatif Bir Sistem Arayışı)”, *Yeni Türkiye*, 9(51), İstanbul, ss.592-599.
- Aslan, A. (2015).Türkiye İçin Başkanlık Sistemi: Demokratikleşme, İstikrar, Kurumsallaşm, *SETA Analiz*, (122), Nisan, İstanbul.
- Ataay, F.(2013). Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Başkanlık Sistemi Önerisi Üzerine Değerlendirme, *Alternatif Politika*, 5(3), ss.266-294.
- Aydın, H. (2013). Amerikan Başkanlık Rejimi ve Hükümet Sisteminin Belirleyici Unsuru Olarak Siyasi Partiler, *TAAD*, 4(13), 463-490.
- Bağcı, H.E. (2002).The Role of Political Institutions in Tackling Political Fragmentation and Polarization: Presidentialism Versus Parliamentaris, *Cumhuriyet Ün. İ.İ.B.F. Dergisi*, 3(1), pp.147-162.
- Bağlı, M. (2013). Hikmet-i Hükümet, *Yeni Türkiye*, 9(51), İstanbul, ss.185-189.
- Bayram, S. (2016). *Türkiye'de Başkanlık Sistemi Tartışmaları: Algılar, Argümanlar, Tezler*. SETA Rapor, Yayın No:58, SETA, İstanbul.
- Boyunsuz, Ş.Ö. (2014). *Başkanlı Parlamenter Sistem*, 12 Levha Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul.
- Can, O. (2013). Başkanlık Sistemi Hakkında Birkaç Not, *Yeni Türkiye*, 9(51), İstanbul, ss.175-181.
- Carey, J.M. (2005). Presidential versus Parliamentary Government, *Handbook of New Institutional Economics*, (Eds: C. Menard M. M. Shirley), Springer, ss. 91 -122.

Chaisty, P., Nic, C. ve Timothy, P. (2012). Rethinking the Presidentialism Debate: Conceptualizing Coalitional Politics in Cross-Regional Perspective, *Democratization*, 21(1), pp.72-94.

Colomer, J.M. ve Gabriel N. N. (2005). Can Presidentialism Work Like Parliamentarism?, *Government and Opposition*, 40(1), pp.60-89.

Çınar, Y. ve Türkmen G. (2012). Başkanlık, Yarı-Başkanlık ya da Parlamenter Sistem: Sisteme verilecek isim mi? Yoksa Sistemin Tasarımı ve İşleyişi mi daha önemli?, TEPAV Değerlendirme Notu, Kasım:2012.

Çıtak, H. A. (2012). Türkiye Kritik Virajda: Yeni Anayasa ve Başkanlık Sistemi, 1(9), s.6-19, *Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi (AnalizTürkiye-researchturkey)*, Londra: AnalizTürkiye-researchturkey.

Durgun, Ş. (1999). *Batı Demokrasileri'nde ve Türkiye'de Parlamenter Yapılar ve Parlamenterlerin Temsil Gücü*, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Duverger, M. (1986). *Siyasal Rejimler*, Çev: Teoman Tunçdoğan, Sosyal Yayınlar, 1.Basım, İstanbul.

Efe H. ve Muhammed L. K. (2015), Türkiye'de Hükümet Sistemi Tartışmaları Çerçevesinde Başkanlık Sistemi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, *Kafkas Ün. İİBF Dergisi*, 6 (9), ss.65-94.

Erdoğan, M. (1989). Başbakanlık Hükümeti mi?, *Ankara Ün. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 44 (3), ss.229-247.

Ergil, D. (2013). Başkanlık Sistemi, *Yeni Türkiye*, 9(51), İstanbul, ss.372-380.

Esgün, İ. U. (2013). Demokratik Hukuk Devleti idealine Uygun Bir Hükümet Sistemi için Radikal Öneriler, *Yeni Türkiye*, 9(51), İstanbul, ss.291-302.

Fendoğlu, H. T. (2012). Başkanlık Sistemi, *İnönü Ün. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(1) ss.39-60.

—. (2010). "Başkanlık Sistemi Tartışmaları", *SDE Analiz*, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Ankara.

Gönenç, L. (2005). Türkiye'de Hükümet Sistemi Değişikliği Tartışmaları: Olanaklar ve Olasılıklar Üzerine Bir Tartışma Notu; ERGÜL, Teoman, *Başkanlık Sistemi*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Yayın No: 77, ss.1-12.

- . (2013). Türkiye'deki Hükümet Sistemi Değişikliği Tartışmalarına İlişkin Değerlendirmeler, *Yeni Türkiye*, 9(51), İstanbul, ss.269-279.
- Greener, I. (2005). The Potential of Path Dependence in Political Studies, *Politics*, 25(1), pp.62-72.
- Gül, C. ve Kasım, K. (2007). Çağdaş Siyasal Rejimlerde Etkin Yürütme Olgusu, *Gazi Ün. Hukuk Fak. Dergisi*, 11(1-2), ss.711-752.
- Günel, E. (2015). *Hükümet Sistemleri ve Türkiye'de Başkanlık Sistemi Arayışları*, Hükümdar Yayınları No:15, İstanbul.
- Hekimoğlu, M.M. (2009). *Anayasa Hukukunda Karşılaştırmalı Demokratik Hükümet Sistemleri ve Türkiye*, Detay Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.
- Kahraman, M. (2012). Hükümet Sistemi Tartışmaları Bağlamında Başkanlık Ya da Yarı-Başkanlık Sistemlerinin Türkiye'de Uygulanabilirliği, *Mustafa Kemal Ün.Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), ss.431-457.
- Kuzu, B. (2013a). *Her Yönü İle Başkanlık Sistemi*, BKY-Babıali Kültür Yayıncılığı, 3. Baskı, İstanbul.
- . (2013b). Neden Başkanlık Hükümeti, *Yeni Türkiye*, 9(51), İstanbul, ss.25-51.
- Lamba, M., Aktel, M., Altan, Y. ve Kerman, U. (2014). Türkiye'de Bakanlık Tipi Örgütlenme: Tarihsel ve Yasal Süreç, *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 21 (1), ss.173-189.
- Linz, J. (1990). The Perils of Presidentialism, *Journal of Democracy*, 1(1): 51–69.
- Lijphart, A. (2014). *Demokrasi Modelleri*. Çev: Güneş Ayas, Utku Umut Bulsun, İthaki Yayınları, İstanbul.
- . (Ed.) (1992). Introduction, *Parliamentary Versus Presidential Government*, Oxford University Press.
- . (1996). *Çağdaş Demokrasiler: Yirmibir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri*, Çev: Ergun Özbudun ve Ersin Onulduran, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Mainwaring, S. and Matthew, S. S. (1997). Juan Linz, Presidentialism and Democracy: A Critical Appraisal, *Comparative Politics*, 29(4): 449–471.

Miş, N.,Aslan, A., Ayvaz, M.E., Duran, H. (2015). *Dünyada Başkanlık Sistemi Uygulamaları*, SETA Rapor, Yayın No:51, SETA, İstanbul.

Onar, E. (2005).Türkiye'nin Başkanlık veya Yarı Başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünülmeli midir?, Teoman Ergül, Başkanlık Sistemi, Birinci Baskı, *Türkiye Barolar Birliği Yayınları*, No: 77, Ankara, ss.70-104.

Özbudun, E. (2013). Hükümet Sistemi Tartışmaları”, *Yeni Türkiye*, 9(51), İstanbul, ss.205-213.

———. (2015). Başkanlık Sistemi ve Türkiye, *Liberal Perspektif*, Özgürlük Araştırmaları Derneği, Sayı:1, Ankara.

Özdağ, S. (2013). Bir Meserret Tebessümü: Başkanlık Sitemi, *Yeni Türkiye*, 9(51), İstanbul, ss.146-151.

Öztürk, N.K. (1992). Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı Geleneği ve 1982 Anayasasındaki Düzenlemenin Parlamenter Sistemle Uyumu, *Amme İdaresi Dergisi*, 25(1),Ankara.

Sartori, G. (1997). *Comperative Constitutional Engineering (An Inquiry into Structures, Incentives and Outcomes)*, 2nd edition, New York University Press.

Shugart, M. S. and John M. C. (1992). *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*, Cambridge University Press.

Sundquist, J. L. (1992). *Constitutional Reform and Effective Government*, Revised Edition, The Brookings Institution.

Sungurlu, M. O. (2013). Yönetim Şekilleri ile Yargı Bağımsızlığı İlişkisi, *Yeni Türkiye*, 9(51), İstanbul, ss.199-204.

Tekin, Y. ve Okutan, Ç. (2012). *Türk Siyasal Hayatı*, Orion Kitabevi, 2. Baskı, Ankara.

Tunç, H. ve Yavuz, B. (2009). Avantaj ve Dezavantajları ile Başkanlık Sistemi, *TBB Dergisi*, (81).

Tülen, H. (2000). Gündemin Değişmeyen Konusu: Anayasa Değişikliği Tartışmaları, *Atatürk Ün. Erzincan Huk. Fak .Der. (AÜEHFD)*, 4 (1-2), ss.197-218.

Türk, H. S. (2006). Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih, *Anayasa Mahkemesi Anayasa Yargısı Dergisi*, (23), ss.75-113.

Uluşahin, N. (1999). *Anayasal Bir Tercih Olarak Başkanlık Sistemi*, Yetkin Yayınları, Ankara.

Uygun, O. (2013). Ademi Merkeziyetçi Bir Yönetim Modeli Önerisi, *Yeni Türkiye*, 9(51), İstanbul, ss.741-768.

Vergin, N. (2013). Siyasal Sistem Arayışları ve yarı Başkanlık Sistemi, *Yeni Türkiye*, 9(51), İstanbul, ss.449-455.

Yanık, M. (1997). *Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*, Alfa Yayınları, İstanbul.

———. (2013). “Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *Yeni Türkiye*, 9(51), İstanbul, ss.663-667.

Yazıcı, S. (2013). *Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri*, Bilgi Ün. Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.

Yokuş, S. (2007). Türkiye’de %10 Seçim Barajına İlişkin Hukuksal ve Siyasal Tartışmalar, *Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi*, 4(11).

Yüksel, C. (2013). Türkiye’nin Gelecek Siyasal Sistem Tercih: Rasyonelleştirilmiş Parlamentarizm, Yarı-Başkanlık ve Başkanlık Sistemleri, *Yasama Dergisi*, (25), ss.38-70.

GAZETELER ve DİĞER ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Democracy Index:2013(Democracy in Limbo). The Economist Intelligence Unit. http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Democracy_Index_2013_WEB-2.pdf&mode=wp&campaignid=Democracy0814 , (30.08.2015).

Democracy Index:2014(Democracy and its Discontents). The Economist Intelligence Unit <http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Democracy-index-2014.pdf&mode=wp&campaignid=Democracy0115>, (30.08.2015)

Dört Bakan Komisyon Akladı (2015, 06 Ocak) *Hürriyet*

Gözler, K. (2001). Devlet Başkanları, Ekin Kitabevi, Bursa. <http://www.anayasa.gen.tr/devletbaskanlari-2-s-1-117.pdf> (29.07.2015).

Güven, E. (2013). “Ak Parti’nin Başkanlık Sistemi Teklifi: TAM METİN”, 1 Nisan, <https://erdalguven.wordpress.com/2013/04/01/ak-partinin-baskanlik-sistemi-teklifi-tam-metin/>, (31.08.2015).

Koalisyon İçin Bakanlık Ayırma Hazırlığı (2015, 25 Haziran)*Sabah*

Pazarlıkta İki Sinyal: 3 Dönem Kalkıyor, Bakanlık Sayısı 30'a Çıkıyor(2015, 25 Haziran)*Hürriyet*

Presidential System Discussed In Turkey While Italy Ends Coalition Period (2015, 8 Mayıs) *Daily Sabah*

Turkish-Style Presidential System Needed, Erdoğan Repeats (2015, 27 Şubat) *Hürriyet Daily News*

Tüsiad Başkan Yardımcısı Ünlütürk'ten Başkanlık Sistemi Açıklaması (2015,7 Nisan)*Hürriyet*